

Burgerschap Stichting School met de Bijbel - Den Haag

Koningin Beatrixschool

Voorwoord

Vanuit samenleving, politiek en onderwijs staat burgerschapsvorming volop in de aandacht. De pluriformiteit en diversiteit in onze samenleving leiden tot reflectie hoe met behoud van individuele vrijheid een basis van gemeenschappelijkheid kan worden gelegd die een goed samenleven waarborgt. Burgerschapsvorming is mede daardoor ook in het onderwijs een belangrijk thema geworden. Het is een wettelijk vastgelegde taak van scholen (artikel 8 van de Wet op het Onderwijs). Deze wet verplicht scholen om actief burgerschap, sociale cohesie en sociale integratie op een doelgerichte en samenhangende wijze te bevorderen.

De Stichting School met de Bijbel te Den Haag acht het van groot belang aan burgerschapsvorming ruime aandacht te geven. In de eerste plaats vanwege de overtuiging dat de actuele maatschappelijke context hierom vraagt. Daarnaast wil de stichting voldoen aan de wettelijk vastgelegde taak en tenslotte komt de aandacht van de stichting vooral ook voort uit haar missie en identiteit. Daarom is voor de beide scholen van de stichting - de Koningin Beatrixschool en Tamarschool, die beide ook een (zeer) diverse leerlingenpopulatie hebben - burgerschapsvorming geen nieuw fenomeen. De scholen van de stichting hebben van meet af aan willen functioneren als een oefenschool van goed samenleven.

Dit Burgerschaps Beleidsplan wil in de eerste plaats duidelijk maken hoe de Stichting School met de Bijbel te Den Haag als christelijke organisatie invulling geeft aan deze wettelijke opdracht. De invulling beantwoordt niet alleen aan het wettelijk kader maar ook aan de identiteit, missie en visie van de Stichting en dus ook aan die van beide scholen. De centraal staande basiswaarden bij burgerschapsvorming (vrijheid, gelijkheid en solidariteit) worden verbonden met Bijbelse noties en richtlijnen.

Na de uiteenzetting van een algemeen, overkoepelend bestuursgedeelte (Hoofdstuk 1), volgen twee hoofdstukken waarin beide scholen in lijn met dit beleidsplan beschrijven hoe zij vanuit hun identiteit doelgericht en samenhangend aan de wettelijke eisen voor burgerschapsvorming beantwoorden.

Inhoud

Voorwoord		1
Inhoud		2
Hoofdstuk 1	Bestuursvisie op burgerschapsvorming	3
Hoofdstuk 2	Burgerschapsvorming op de Koningin Beatrixschool	6
2.1	Visie	6
2.2	Context van de school	7
2.3	Focusdoelen	8
2.4	Aanpak	9
2.5	Oefenplaats – schoolklimaat - verbinding	11
2.6	Kwaliteitszorgen en professionalisering	13
2.7	Evaluatie	13
Bijlage 1		14

Hoofdstuk 1 Bestuursvisie op burgerschapsvorming

Burgerschapsvorming is een vormingsgebied dat op diverse plaatsen in de schoolorganisatie en in de scholen aandacht krijgt, gepland én ongepland. Hoe dat gebeurt heeft alles te maken met wat je als school met burgerschapsvorming beoogt.

Richtinggevend daarvoor is in de eerste plaats onze missie. Daarin zijn kort de pedagogische doelen verwoord die wij met ons onderwijs willen bereiken.

Missie en visie op burgerschapsvorming

De Bijbel als het Woord van God vormt de grondslag van onze identiteit. Het bestuur en het personeel stellen zich als doel de liefde van God aan de kinderen te onderwijzen en voor te leven. Het doel van waaruit wij de kinderen vormen en onderwijzen, wordt krachtig verwoord in Johannes 3 vers 16: *"Want zo liefheeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat ieder die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft"*. Dit betekent ook dat we naast goed kwalitatief onderwijs met een duidelijke focus op de toekomst, onze christelijke opdracht steeds proberen te integreren in ons gehele onderwijsaanbod.

Vanuit deze missie begeleiden we de kinderen bij het bouwen in het heden aan hun toekomst. Ons doel is dat zij opgroeien tot kansrijke volwassenen die door het onderwijs en de vorming zelf mede vormgeven aan de samenleving van morgen. Burgerschapsvorming is niet alleen het aanleren van kennis en vaardigheden (kwalificatie) en het inwijden in maatschappelijke praktijken, tradities en omgangsvormen (socialisatie), maar het is ook en vooral dat de leerlingen toegerust worden om te ontdekken wat zij voor de wereld te betekenen hebben en hun te leren hoe goed te leven en goed samen te leven (subjectificatie).

Goed leven en goed samenleven of anders gezegd, goed burgerschap, vraagt op diverse vlakken iets van mensen¹. In ons burgerschapsonderwijs wordt daarom aan diverse dimensies van burgerschap aandacht besteed².

1. sociaal burgerschap: alles wat nodig is om goed te kunnen functioneren in de samenleving en te kunnen bijdragen aan goed samenleven;
2. moreel burgerschap: de deugden en kwaliteiten die een mens nodig heeft om goed te kunnen leven, zoals verantwoordelijkheid, respect, verdraagzaamheid, compassie;
3. democratisch burgerschap: de rechten en plichten van burgers in een democratische samenleving, zoals vrijheid van meningsuiting, stemrecht en handelen in overeenstemming met de democratische basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit.

Wet op burgerschapsvorming

Naast onze visie is de Wet op burgerschapsvorming richtinggevend voor onze doelstellingen van ons burgerschapsonderwijs. Deze wet schrijft scholen inzake burgerschapsonderwijs het volgende voor:

Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- a. het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens en het handelen naar deze basiswaarden op school;
- b. het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratisch Nederlandse samenleving;

¹ (bron: Verus)

² Gert Biesta onderscheidt er drie (Biesta 2020, 4-5):

- c. het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.

Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de onder c genoemde verschillen.

Basiswaarden democratische rechtstaat in relatie tot de identiteit

In de wet op burgerschapsvorming vormen de basiswaarden van de democratische rechtstaat het zwaartepunt. Wij delen de overtuiging dat vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit essentiële waarden zijn die het samenleven in een pluriforme samenleving mogelijk maken. Verankering van de democratische rechtsstaat als basis voor een stabiele, duurzame en menswaardige samenleving is van groot belang. Daarbij vormen de overdracht, de verwerving en beheersing van de basiswaarden de pijlers. Ons streven is deze drie basiswaarden van de democratische rechtsstaat te funderen op en door te geven vanuit onze christelijke identiteit.

De basiswaarden zoals verwoord in de Wet en zoals die gespecificeerd zijn in de Memorie van Toelichting en geconcretiseerd door de Onderwijsinspectie, zijn voor ons waardevol omdat zij voortvloeien uit onze missie en onze christelijke identiteit waarvoor de Bijbel het uitgangspunt is. Overdragen, uitdragen en voorleven van deze waarden zien wij als onze christelijke opdracht.

Toegepast op de drie basiswaarden betekent voor ons het begrip **vrijheid** om in navolging van Christus te leven en denken vanuit de liefde. De liefde zoekt niet zichzelf maar de ander. Het gehoorzamen hieraan is een vrije keuze die gemaakt wordt uit liefde tot God. Gehoorzaamheid aan deze 'wet' is de ruimte waarin onze **autonomie** zich wil bewegen. Autonomie is daarom voor ons niet grenzeloos. Jegens de ander impliceert deze houding respect voor de vrijheid en de **vrijheid van meningsuiting** (binnen de grenzen van de wet) en voor de gelijkwaardigheid van anderen, want liefde dwingt niet en sluit minachting van de ander uit. Illustratief voor deze grondhouding is o.a. de volgende Bijbeltekst: 'broeders en zusters, u bent geroepen om vrij te zijn. Misbruik die vrijheid niet om uw eigen verlangens te bevredigen, maar dien elkaar in liefde, want de hele wet is vervuld in één uitspraak: "Heb uw naaste lief als uzelf"' (Galaten 5:15).

De tweede pijler, de kernwaarde **gelijkwaardigheid**, houdt vanuit bijbels perspectief in dat elk mens van gelijke waarde is. Er is een principiële gelijkwaardigheid die berust op een visie op de mens als schepsel van God. Morele gelijkheid (moral equality) is voor ons leidend en voorkomt **discriminatie**.

Daarom benaderen wij alle leerlingen op eenzelfde respectvolle manier ongeacht hun identiteit of achtergrond. Dit veronderstelt integriteit, rechtvaardigheid, eerlijkheid en tolerantie in het omgaan met de ander. Zo zag Jezus om naar mensen die naar de rand van de samenleving waren gedrukt of waren buitengesloten. Hij sloot zich niet aan bij de rijken en de maatschappelijke bovenlaag en maakte geen onderscheid. Dat geeft ook richting aan onze **verantwoordelijkheid**. Ons handelen voltrekt zich niet in een autonome vrijblijvendheid maar in het besef dat wij ons tegenover God hebben te verantwoorden of anders gezegd, dat ons omgaan met anderen een antwoord moet zijn op onze christelijke roeping of opdracht. Illustratieve Bijbelteksten zijn o.a.: 'Er zijn geen Joden of Grieken meer, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus' (Galaten 3:28), 'Aanvaard elkaar zoals Christus u heeft aanvaard' (Romeinen 10:12).

Tot slot de derde pijler: **solidariteit**

Solidariteit vraagt om het praktiseren van gemeenschappelijke waarden in de onderlinge omgang zoals respect, **verdraagzaamheid**, integriteit en **verantwoordelijkheidsbesef**. Een samenleving wordt daardoor solide, stevig. Medemenselijkheid of solidariteit verschaft een samenleving dus soliditeit of stevigte. De solidariteit die ons handelen richting geeft is daarom tegelijk inclusiviteit die tegenwicht biedt tegen een eenzijdige autonomie en individualiteit. Hierin is Jezus ons voorbeeld die solidair was met het leed van de ander en zich liefdevol bekommerde om degene die 'er niet bij hoort', die het alleen niet redt of vastloopt: 'En Jezus ging alle steden en dorpen langs en leerde in hun synagogen en verkondigde het evangelie van het koninkrijk en genas alle ziekte en alle kwaal (Matt. 9:35) of 'En de scharen ziende werd Hij met innerlijke ontferming bewogen over hen omdat zij vermoeid en verstrooid waren' (Matt 9:36). In onze scholen die een leerlingenpopulatie kent met grote diversiteit en met veel sociale problematiek, willen wij deze solidariteit zichtbaar maken door ons handelen en door leerlingen te vormen die solidair zijn. Zij beseffen dat iedereen erbij hoort, geen op zichzelf staand individu is maar onderdeel is van een samenhangend geheel waarin men oog voor elkaar heeft en men elkaar benadert vanuit **begrip voor anderen** en naastenliefde.

Het voorgaande maakt duidelijk dat wij een hoge standaard stellen. Dat doen wij bewust. Tegelijkertijd is er de realiteit dat de wereld waarin wij leven en werken niet volmaakt is en dat ook wij tekortschieten in ons gedrag en onze houding tegenover God en onze naasten. Dat vraagt bescheidenheid. Daar staat echter voluit tegenover onze overtuiging dat wij als mens ten volle tot ons recht kunnen komen door wat Jezus voor ons heeft gedaan. De vrijheid, solidariteit en gelijkwaardigheid die Hij ons heeft voorgeleefd, willen wij, als antwoord op Zijn liefde, navolgen. Dat is de boodschap die we ook aan de leerlingen als burgers van de toekomst doorgeven.

Hoofdstuk 2 Burgerschapsvorming op de Koningin Beatrixschool

Inleiding

Bij de totstandkoming van dit document heeft de inbreng van de identiteitsdag 2023 door het team van de Koningin Beatrixschool een belangrijke rol gespeeld. De basiswaarden verwoord in de wet Burgerschapsonderwijs hebben we ingevuld vanuit een Bijbels perspectief. Deze uitwerking vormde de basis voor het bestuursbeleid inzake het burgerschapsonderwijs, weergegeven in hoofdstuk 1. Naast de 'opbrengst' van de identiteitsdag, steunt dit document ook op het meedenken van de identiteitswerkgroep van de school en van het gehele team tijdens teamstudievergaderingen in het schooljaar 2023-2024.

Dit hoofdstuk beschrijft onze visie op mens en samenleving, onze waarden, hoe mensen met elkaar goed samenleven en hoe ons burgerschapsonderwijs erop gericht is dat leerlingen de competenties verwerven die daarvoor nodig zijn. Dat betekent dat ons burgerschapsonderwijs aansluit bij de visie van onze school, past bij wat de leerlingen nodig hebben, voldoet aan de eisen die aan burgerschapsonderwijs worden gesteld en tenslotte, beantwoordt aan de verwachtingen van de samenleving, zoals vastgelegd in wettelijke eisen en in het toezichtskader van de onderwijsinspectie.

2.1 Visie

Op de Beatrixschool is de visie op burgerschapsvorming geënt op de grondslag van de stichting. Haar visie en missie vormen het vertrekpunt ook van ons burgerschaps-onderwijs.³

De werkdefinitie die wij voor burgerschapsvorming hanteren – en die zowel het doel daarvan aangeeft alsook hoe wij onze opdracht zien – is als volgt: 'ons burgerschapsonderwijs helpt leerlingen zich te ontwikkelen tot zelfstandige, actieve en mondige leden van de maatschappij die *met het Evangelie als basis en richtlijn* verantwoordelijkheid dragen voor de wereld, voor het welzijn van anderen en zichzelf.'⁴

Deze definitie geeft aan dat ons burgerschapsonderwijs en de identiteit van de school met elkaar verweven zijn en als levensbeschouwelijk burgerschaps-onderwijs kan worden getypeerd. Voor de Beatrixschool als christelijke school is naast het aanleren van kennis en de inwijding in de maatschappij de levensbeschouwelijke vorming van leerlingen vanaf haar ontstaan een kernopgave geweest. Deze vorming is samen te vatten in de opdracht leerlingen op te roepen God en de naasten lief te hebben als zichzelf en om in de samenleving waarin zij een plek gaan innemen, zich in dienst te stellen van het koninkrijk van God.

Dit liefdesgebod dat in het Evangelie steeds benadrukt wordt (o.a. Johannes 3, Galaten 5) en het leven in het koninkrijk zoals Jezus dat zichtbaar maakte, vormen voor ons het fundament waarop we ons burgerschapsonderwijs willen uitbouwen. Richtinggevend voor het leven in het Koninkrijk zijn, naast het al genoemde liefdesgebod, de kernwaarden van de stichting (geloof, toewijding, kennis en wijsheid, liefde en betrouwbaarheid) én ook de in hoofdstuk 1 uitgewerkte basiswaarden belangrijke richtlijnen. Dit bij elkaar vormt het dragende kader van ons burgerschapsonderwijs.

Zoals in het vervolg zal blijken geven wij aan de hand van dit kader effectief en concreet inhoud aan de eisen die de nieuwe wet op burgerschapsonderwijs stelt. Wij menen dat onze levensbeschouwelijk visie op burgerschapsonderwijs bevat waardevolle bouwstenen bevat voor de versterking van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat zoals vrijheid,

³ Zie voor nadere uitwerking visie ook het Strategisch Beleidsplan. Zie ook hoofdstuk 1 van dit document

⁴ Kuiper, R., *Wereldverbeteraars*. Burgerschapsonderwijs op de christelijke school, 2023, 35

gelijkwaardigheid en solidariteit, respect voor de overheid als 'dienares van God', voor andere overtuigingen en levensoriëntaties en voor de opdracht bij te dragen aan de pluriforme democratische samenleving.

Wij verwachten dat vanuit onze opdracht ons burgerschapsonderwijs krachtig en sterk is, omdat allen die werkzaam zijn op de Beatrixschool vanuit innerlijke overtuiging de missie en de visie van de school onderschrijven. Onze visie op burgerschap wordt door allen gedeeld en gedragen en zichtbaar in de levens- en onderwijspraktijk. Burgerschapsvorming wordt op onze school versterkt doordat we een herkenbare waardengedreven organisatie zijn. De doorwerking daarvan is dan ook merkbaar in ons burgerschapsonderwijs.

Hoewel we ons burgerschapsonderwijs verbinden met onze identiteit, bieden wij leerlingen mogelijkheden en de ruimte om 'een zelf' te worden. Dat wil zeggen dat zij in staat zijn in vrijheid zich te verhouden tot zichzelf, zelf positie kunnen kiezen in een wereld die zich aan hen opdringt en ten opzichte van de overtuigingen die zij ontmoeten. Dat betekent dat wij in lijn met de basiswaarden van de democratische samenleving indoctrinatie vermijden. We brengen hen in aanraking met een overtuiging maar leggen die niet op.

2.2 Context van de school

De uitwerking van de opdracht tot burgerschapsvorming op de Beatrixschool houdt rekening met specifieke kenmerken van de leerlingenpopulatie in relatie tot hun culturele, sociaal-maatschappelijke⁵ en levensbeschouwelijke achtergrond. Goed burgerschapsonderwijs immers is afgestemd op de leefwereld en de achtergrond van de leerlingen, hun herkomst, hun ervaringen en tegenslagen en de risico's die hiermee gepaard gaan. Allereerst geven we een korte typering van de school, de wijk, de leerlingen en de ouders, vervolgens beschrijven we de mogelijke risico's. Dit is van belang voor de aanpak en de invulling de leerstof.

De school

Midden in de Schilderswijk in Den Haag staat al sinds 1883 de Koningin Beatrixschool, een school die vanuit een positief christelijke identiteit kwalitatief goed onderwijs geeft en waar we onze leerlingen een brede vorming en ontwikkeling bieden. De school kent een open toelatingsbeleid. In ons pedagogisch handelen ligt de nadruk op de kernwaarden veiligheid, respect, rust, verantwoordelijkheid.

De wijk

De Schilderswijk is een wijk waar de huizen relatief goedkoop zijn en met een hoge concentratie van en een grote diversiteit in Nederlanders met een allochtone afkomst. De overgrote meerderheid van de leerlingen is afkomstig uit de directe omgeving van de school. Onze leerlingpopulatie is grotendeels een afspiegeling van de wijk. Verbetering in de sociaal-maatschappelijke positie leidt vaak tot verhuizing.

De leerlingen en ouders

Onze school telt circa 320 leerlingen en 30 peuters. Het toelatingsbeleid zorgt voor een mix aan culturen. Van de huidige populatie is meer dan 90% van de leerlingen afkomstig uit het buitenland. Zij zijn hier komen wonen om verschillende redenen, zoals economische, politieke of omdat hun land te maken heeft met oorlogsgeweld. We hebben de laatste jaren een plek geboden aan een groot aantal nieuwkomers. De diversiteit in culturen is een van de oorzaken van ongewenst gedrag, zoals schelden en vechten. Daarom is er vooral in vrije situaties zoals

⁵ De sociaal -maatschappelijke dimensie heeft betrekking op de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren

gym en pauzemomenten een gevoel van onveiligheid, zoals blijkt uit de uitkomsten van de SEL-vragenlijsten.

De ouders van de leerlingen behoren tot 35 verschillende nationaliteiten. En ook de religieuze diversiteit is groot, het merendeel van de leerlingen is islamitisch, christelijk of hindoeïstisch. Het opleidingsniveau van de ouders is laag, mede veroorzaakt door de taalbarrière. Ook heerst er armoede in veel gezinnen. De effecten hiervan zijn duidelijk zichtbaar in het schoolwegingsgetal (rond 37) en het spreidingsgetal (6.8).

Door deze omstandigheden zijn ouders niet primair gericht op de Nederlandse samenleving en is hun participatie – en die van hun kinderen – een proces dat tijd vraagt. Daarnaast dat zij vanwege hun culturele en maatschappelijke tradities vaak nog onvoldoende vertrouwd zijn met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de samenleving zoals deze in de wet burgerschapsvorming worden voorgestaan. Dit betekent dat ouders (ook) met het oog op burgerschapsvorming van hun kinderen, andere accenten of inhouden geven. Maar dit biedt ook kansen om leerlingen te laten oefenen in het groeien van belangstelling en respect voor anderen en andere culturen.

Deze context betekent voor ons burgerschapsonderwijs dat we de volgende speerpunten hebben:

- de verbinding tussen de verschillende culturen; op basis van gelijkwaardigheid en solidariteit, respect voor andere overtuigingen;
- de verbinding van de school met de ouders en de wijk door het gesprek aan te gaan en de thuiswereld in school een plek te geven;
- het overbrengen van kennis en competenties⁶ m.b.t. de pluriforme democratische samenleving door de school in te zetten als dé oefenplaats voor burgerschap;
- door de waarden vrijheid en gelijkwaardigheid, democratische cultuur, diversiteit en solidariteit zoveel mogelijk plek te geven in ons onderwijs.

2.3 Focusdoelen op schoolniveau⁷

De hiervoor beschreven visie (2.1) en de context van de school (2.2) hebben als consequentie dat we enkele van de leerdoelen van het gehele curriculum van de burgerschapsopdracht extra aandacht geven. Onze visie en context leiden tot de volgende focusdoelen: *'Vrijheid en gelijkheid'*, *'Democratische cultuur'*, *'Diversiteit'* en *'Solidariteit'*.

Vrijheid en gelijkheid

Vrijheid betekent voor ons om leerlingen te stimuleren om in navolging van Christus te leven en denken vanuit de liefde. De liefde zoekt niet zichzelf maar de ander. Gelijkwaardigheid houdt vanuit Bijbels perspectief in dat elk mens van gelijke waarde is. Er is daarom een principiële gelijkwaardigheid die berust op een visie op de mens als schepsel van God. Vanuit deze noties leren leerlingen inhoud te geven aan de waarden van de democratische rechtsstaat. Dit begint met regels en afspraken in de eigen leefomgeving en breidt zich uit naar de publieke ruimte en samenleving. Zij leren zo op een democratisch manier met anderen om te gaan.

Democratische cultuur

Vanuit de erkenning van de gelijkwaardigheid leren leerlingen dat hun stem gehoord wordt en dat hun inbreng er mag zijn en van waarde is voor besluitvormingsprocessen in de klas. Zij bieden ruimte aan de stem van de ander en ontdekken daarbij overeenkomsten en verschillen tussen mensen. Zij worden bekwaam in het verwoorden van de eigen mening, in luisteren en in een houding die rekening houdt met de ideeën van anderen. Zij beseffen de waarde van de

⁶ Competenties worden nader uitgewerkt in de uitwerking

⁷ Zie ook bijlage 1

democratie omdat dit model de mogelijkheid biedt in vrijheid antwoord te geven op Gods oproep tot relatie en verantwoordelijkheid.

Diversiteit

De notie van gelijkwaardigheid en de aanvaarding van de ander zoals Jezus deed, leert leerlingen ook om te gaan met diversiteit omdat ieder vanuit eenzelfde positie zijn opvattingen mag verwoorden om zo inzicht te krijgen in wat de ander doet en wil en daarin overeenkomsten en verschillen in levensoriëntatie en gewoonten te ontdekken. Leerlingen kunnen daarmee respectvol omgaan en eventuele spanningen vreedzaam oplossen.

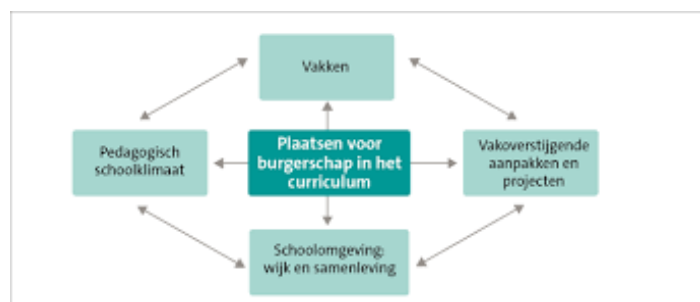
Solidariteit

Naast liefde als christelijke basishouding leert leerlingen manieren om de eigen belangen en die van anderen te behartigen; alsmede uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling te herkennen en te benoemen. Leerlingen kunnen de ander helpen; ze kunnen rekening houden met de ander en zijn in staat om op te komen voor anderen. De leerlingen zijn in staat om binnen de eigen context onverdraagzaamheid af te wijzen. Hun houding is herkenbaar aan empathie en een gedrag dat de ander niet uit - maar insluit.

2.4 Aanpak

Doelgericht en samenhangend aanbod

Burgerschap zien wij niet als een vak dat op zichzelf staat maar integreren wij in het geheel van ons onderwijsaanbod. Onderstaande figuur maakt dit duidelijk

Op de Koningin Beatrixschool werken we op het gebied van burgerschap aan de hand van de bouwstenen burgerschap zoals opgesteld door het programma *curriculum.nu* en SLO. De acht basiswaarden van de democratische rechtsstaat hebben elk een plaats binnen de bouwstenen. De bouwstenen zijn verdeeld in drie kernen: kern democratie (Bouwsteen Vrijheid en Gelijkheid, Macht en Inspraak, Democratische cultuur) en kern diversiteit (Bouwsteen Identiteit, Diversiteit en Solidariteit) en kern maatschappelijke thema's (Bouwsteen Digitaal samenleven en Duurzaamheid).

Aan alle bouwstenen zijn leerdoelen en activiteiten gekoppeld, onderverdeeld in onderbouw (groep 1-4) en bovenbouw (groep 5-8).

In de uitwerking van ons burgerschapsonderwijs (zie Bijlage 1) verwoorden wij hoe de leerdoelen in de dagelijkse praktijk behaald en geborgd worden. Daarbij hebben wij aandacht voor zowel de sociale als de maatschappelijke doelen en zorgen ervoor dat het aanbod samenhangend is en een doorgaande lijn heeft.

Ook maken wij in ons burgerschapsonderwijs nadrukkelijk onderscheid tussen *kennis en inzicht*, *vaardigheden* en *houding*. De burgerschapsontwikkeling van onze leerlingen richt zich op deze drie gebieden.

De basiswaarden van burgerschap komen terug in alle lessen, methodes en projecten. Onze aanpakken en materialen hebben wij afgestemd op onze visie en leerdoelen. Wij gebruiken bestaande lesinhouden voor sociaal emotioneel leren, geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer e.d. en spreiden de inhoud daarvan planmatig over de leerjaren en

leerdomeinen. Daarbij houden wij rekening met de ontwikkelingsfasen van de leerlingen. Onze leerkrachten hebben oog voor de individuele behoeften van de leerlingen en besteden aandacht aan actuele thema's die een rol spelen in hun leefwereld.

Naast het lesgeven neemt in ons burgerschapsonderwijs de omgeving een belangrijke plek in. We laten de kinderen actief kennismaken eerst met de leefwereld rondom de school. Hierbij werken we samen met ouders en maatschappelijke partners. Vervolgens verbreden wij de cirkel tot de samenleving en de wereld waarmee ze niet bekend zijn.

We maken kinderen vertrouwd met de verschillende achtergronden en culturen, waarmee zij via hun klas- en schoolgenoten en binnen de onderzoekthema's in aanraking komen. Door daarbij de waarden veiligheid, gelijkwaardigheid en solidariteit centraal te stellen bereiden we de kinderen voor op een actieve deelname aan de samenleving.

In relatie tot burgerschapsvorming is leren samenwerken een belangrijk onderdeel van ons onderwijs. Dit start al bij de peutergroepen. We leren kinderen hoe zij goed en gelijkwaardig kunnen samenwerken, maar ook hoe ze met anderen om moeten gaan, hoe zij anderen kunnen helpen en hoe te handelen bij meningsverschillen en conflictsituaties. We vinden het belangrijk dat we kinderen leren rekening te houden met elkaar en anderen in hun waarde laten.

Vanaf de midden- en bovenbouw verdiepen wij door projecten en groepsgesprekken de kennis van de leerlingen van de basiswaarden van de democratische rechtstaat en het zorgdragen voor de aarde. Begrippen als duurzaamheid, vrijheid van meningsuiting en discriminatie worden behandeld aan de hand van geschiedenis en actuele situaties. We leren kinderen op welke wijze je een mening kan vormen en beargumenteren en dat je mag verschillen van mening, maar daarbij iedereen in zijn of haar waarde laat. Filosoferen en debatteren zijn een onderdeel van het programma vanaf de middenbouw.

Vanwege de grote invloed van de sociale media op de beeldvorming van kinderen, leren wij de leerlingen deze op een verantwoorde wijze te gebruiken. Wij maken hen vertrouwd met de mogelijkheden maar ook met de risico's ervan. We leren hen hoe zij informatie kunnen beoordelen, hoe zij de privacy van zichzelf en de andere kunnen beschermen en respecteren. De kernwaarden van ons onderwijs zijn ook van toepassing in de omgang met en het gebruik van social media door onze leerlingen.

Wij gebruiken onze school doelgericht als een plek waar kinderen actief burgerschapscompetenties oefenen. Dit gebeurt o.a. tijdens de dagelijkse (kring)gesprekken, de godsdienst- en Kwinklessen en de lessen wereldoriëntatie. Vanaf groep 5 participeren leerlingen in een door leerlingen zelfgekozen leerlingenraad. Wij bieden ruimte om belangrijke actuele zaken binnen de groep te bespreken (vooral bij het bespreken van het jeugdjournaal), waarbij de leerkracht naast informatie ook gelegenheid biedt voor (eigen)meningsvorming. Hierbij wordt uiteraard rekening gehouden met de leeftijd en belevingswereld van de kinderen.

De gehele doorlopende leerlijn is uitgewerkt in een apart document 'Uitwerking Bouwstenen'. Deze uitwerking beschrijft wat de leerlingen gaan leren (kennis), de vaardigheden en de houding die zij ontwikkelen per bouwsteen.

De bouwstenen zijn:

1. Vrijheid en gelijkheid
2. Macht en inspraak
3. Democratische cultuur
4. Identiteit
5. Diversiteit
6. Solidariteit
7. Digitaal samenleven

8. Duurzaamheid

We zetten de volgende methoden en activiteiten in om de burgerschapsdoelen te bereiken:

Startbijbel

Kwink – SEL

Kwink – Burgerschap

Naut

Meander

Brandaan

Taalactief 4

Wonderlijk gemaakt

PBS-methodiek

Rots en Water-training (groep 2 – 4 – 6 – 8)

Activiteiten ProDemos

Leerlingenraad en leerlingenraadverkiezing

Het derdekamer koffertje

Goede doelen acties

Acties in de wijk

2.5 De school als oefenplaats – schoolklimaat - verbinding

De school als oefenplaats

Wij zetten de school doelbewust in als oefenplaats waar we kinderen mogelijkheden aanreiken actief te oefenen met de vaardigheden die ze nodig hebben om succesvol deel te nemen aan de samenleving. Binnen de school als samenleving in het klein (leren we) de leerlingen oefenen in omgangsvormen en in het omgaan met de basiswaarden diversiteit, identiteit en democratie. De dagelijkse ervaring op onze school van onderlinge verschillen in gewoontes en overtuigingen biedt voortdurend mogelijkheden leerlingen met diversiteit te leren omgaan en een verdraagzame houding te ontwikkelen en de verbinding te zoeken. Gezien de grote diversiteit tussen leerlingen zijn wij hierop steeds alert en maken als leerkrachten door ons voorbeeldgedrag de basiswaarden van burgerschap zichtbaar en concreet. Helder gecommuniceerde gedragsregels die gefundeerd zijn op onze basiswaarden bieden leerlingen een kader voor het omgaan met elkaar.

Ook organiseren we hiervoor democratische activiteiten zoals de verkiezing voor de leerlingenraad, het voeren van discussies en het oefenen met verschillende manieren van democratische besluitvorming (meerderheidsbesluitvorming, consensusvorming of op basis van argumenten)

Wij bevorderen de sociale en maatschappelijke betrokkenheid van leerlingen door hen zelf dergelijke activiteiten te laten organiseren.

Gemeenschapsvorming en –besef als opmaat tot burgerschapsvorming bevorderen wij door het vieren van gemeenschappelijke momenten zoals de weekopeningen, de vieringen van christelijke feestdagen maar ook van nationale herdenkingen en vieringen, waarbij te denken valt aan Konings- en Bevrijdingsdag

Schoolklimaat

Het schoolklimaat waarnaar wij streven reikt verder dan het bieden van een veilige omgeving waarin gelijkwaardigheid heerst. Wat wij beogen is dat de basiswaarden die het DNA van onze identiteit en missie vormen (en die hiervoor meerdere keren zijn verduidelijkt en geïntegreerd in burgerschapsvorming) herkenbaar zijn voor iedereen die met onze school kennismakt. Die basiswaarden stempelen de school, zijn verinnerlijkt door het personeel en spiegelpunt voor de leerlingen. Dit streven gaat samen met het bieden van een helder moreel kompas voor de

leerlingen dat hen helpt respectvol met elkaar samen te leven, hun verantwoordelijkheidsbesef voedt zelf bij te dragen aan een klimaat dat onze basiswaarden weerspiegelt. Daarnaast maken wij gebruik van PBS (Positive Behaviour Support) en hanteren de gedragscomponenten veiligheid, respect, rust en verantwoordelijkheid.

Verbinding

Burgerschapsvorming kan worden omschreven als het vormgeven van betekenisvolle verbindingen tussen leerlingen en hun leefomgeving die zich gaandeweg verbreedt van wijk tot 'wereld'.

In de voorgaande paragrafen, en met name in 2.4 (focusdoelen) is aangegeven hoe wij *in ons onderwijs* die verbinding betekenisvol maken doordat wij inhoud en doelen afgestemd hebben op de context van de leerlingen van onze school.⁸

Hieraan kan – wellicht ten overvloede – worden toegevoegd wat hierboven is verwoord over 'oefenplaats' en 'schoolklimaat' omdat ook op deze manier wij aan 'verbinding' werken.

Behalve door middel van ons onderwijs en door het werken aan een gemeenschapsbesef, geeft onze school ook op de volgende manieren inhoud aan de verbinding tussen school, ouders en de wijk en zijn wij alert op het benutten van de mogelijkheden van deze contacten voor ons onderwijs en de begeleiding van onze leerlingen. De school onderhoudt contacten met het wijkcentrum en wijkteam, met de brugfunctionaris, werkt samen met ouders in de ouderraad en heeft een werkgroep ouders ingesteld bestaande uit leerkrachten.

2.6 Kwaliteitszorg en Professionalisering

Kwaliteitszorg

De kwaliteit, de vorderingen en de borging van ons burgerschapsonderwijs brengen we in kaart door burgerschapsonderwijs op te nemen in onze kwaliteitscyclus.

Ons burgerschapsonderwijs is verwoord in het school- en het jaarplan. Het jaarplan wordt tweemaal geëvalueerd en is onderwerp van gesprek tijdens de kwaliteits-gesprekken.

Hiermee is de school in staat verantwoording af te leggen aan bestuur, ouders en externen.

De Koningin Beatrixschool werkt met verschillende kern- en werkgroepen. Burgerschap valt onder de kerngroep identiteit. De opdracht van de kerngroep is expertise ontwikkelen en deze expertise delen in het team.

De resultaten van onze leerdoelen met betrekking tot burgerschapsvorming komen in het jaarverslag van Stichting School met de Bijbel. Dit verslag wordt gedeeld met de Raad van Toezicht, de Medezeggenschapsraad en de ouders.

Professionalisering

De invulling van ons burgerschapsonderwijs ligt niet definitief vast, omdat het aansluit bij de leefwereld van de leerlingen en bij wat voor hen belangrijk is. Dat betekent dat de actualiteit, gebeurtenissen in het leven van de leerlingen en wat er gebeurt in en om de school gevolgen hebben voor de invulling van burgerschapsonderwijs.

Bij de inhoudelijke invulling van de openingen op gezamenlijk teambijeenkomsten worden actuele thema's verbonden met onze visie op (burgerschaps)onderwijs. Op deze manier worden de collega's toegerust om de visie te verbinden met de actualiteit.

2.7 Evaluatie

Op leerlingniveau gaan we na of ons burgerschapsonderwijs bijdraagt aan de ontwikkeling van de leerlingen.

⁸ Zie Uitwerking Bouwstenen

We evalueren het burgerschapsonderwijs door gebruik te maken van WMK-PO, Monitoring Sociale Veiligheid, Leerlijnen Jonge kind (groep 1 en 2), de Kind in Beeld toets Sociaal Emotioneel Leren.

De uitkomsten stellen de school in staat het aanbod zo nodig aan te passen op de behoeften van de populatie.

Bijlage 1

Vrijheid en gelijkheid		
Kennis	Vaardigheden	Houding
vrijheid om in navolging van Christus te leven en denken vanuit de liefde. De liefde zoekt niet zichzelf maar de ander. gelijkwaardigheid, houdt vanuit bijbels perspectief in dat elk mens van gelijke waarde is. Er is geen onderscheid tussen mensen maar een principiële gelijkwaardigheid die berust op een visie op de mens als schepsel van God.) Leerlingen leren van, door en over de waarden van de democratische rechtsstaat (en zij weten wat de Bijbel hierover zegt). Dit begint met regels en afspraken in de eigen leefomgeving en breidt uit naar de publieke ruimte en samenleving.	De leerlingen handelen vanuit de gedachte dat elk mens van gelijke waarde is. De leerlingen kunnen op een democratisch manier met anderen omgaan	De leerlingen leven en denken vanuit de liefde van Christus die niet zichzelf zoekt maar de ander. De leerlingen zijn bereid om zich te houden aan regels en afspraken.

Democratische cultuur		
Kennis	Vaardigheden	Houding
Leerlingen leren dat hun stem gehoord wordt en dat hun inbreng ertoe doet bij besluitvormingsprocessen in de klas. Zij ervaren dat de ander ook stem heeft en ontdekken daarbij overeenkomsten en verschillen tussen mensen.	De leerlingen kunnen hun eigen mening verwoorden en goed luistern naar anderen en rekening willen houden met ideeën van anderen	De leerlingen zijn bereid om in besluitvormingsprocessen rekening te houden met anderen.

Diversiteit		
Kennis	Vaardigheden	Houding
De leerlingen weten dat alle mensen gelijkwaardig zijn als schepselen van God. Leerlingen leren woorden te geven aan wat de ander doet en wil en ontdekken daarin overeenkomsten en verschillen. Ze leren onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen.	De leerlingen kunnen respectvol omgaan met verschillen. Ze kunnen die verschillen toetsen aan de Bijbel, hun eigen mening daarover vormen en deze verwoorden.	De leerlingen zijn bereid om elkaar te aanvaarden zoals Christus ons heeft aanvaard (naar Romeinen 10:12). De leerlingen zijn bereid om de verschillen die

Ze maken kennis met verschillende levensbeschouwelijke stromingen. Ze weten dat alle mensen gelijkwaardig zijn als schepselen van God.		er in Nederland zijn onder ogen te zien en daar respectvol naar te handelen.
--	--	--

Solidariteit		
Kennis	Vaardigheden	Houding
Leerlingen ontwikkelen manieren om de eigen en de belangen van anderen te behartigen; alsmede uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling te herkennen en benoemen.	De leerlingen handelen in de omgang met elkaar met respect, verdraagzaamheid, integriteit en verantwoordelijkheidsbesef. De leerlingen kunnen de ander helpen; ze kunnen rekening houden met de ander en ze zijn in staat om op te komen voor anderen. De leerlingen zijn in staat om binnen de eigen context onverdraagzaamheid af te wijzen.	(De leerlingen willen navolgers van Jezus zijn die solidair was met het leed van de ander en zich liefdevol bekommerde om degene die 'er niet bij hoort'.) De leerlingen zijn bereid om met empathie en vanuit liefde naar anderen te luisteren en anderen niet uit te sluiten, maar iedereen vanuit naastenliefde te benaderen.